

11. Луканюк Б. Ритмічне варіювання // Сьома конференція дослідників народної музики червоно-руських (галицько-володимирських) та суміжних земель: Реферати / Ред.-упорядник Б. Луканюк. – Львів, 1996. – С. 3–18.
12. Роздольський Й., Людкевич С. Галицько-руські народні мелодії: В 2 ч. – Львів: [Вид-во] НТШ, 1906, 1907 (1908). – (Етнографічний збірник / ЕК НТШ; Т. 21 – 22).
13. Сокальський П. Руська народна музика. – К.: Держ. вид-во образотв. мистецтва і муз. літератури УРСР, 1959. – 398 с.

Vasyl Koval

NOTES IN REGARD TO DISCORDANCE OF MUSICALLY-RHYTHMICAL FORM
AND STRUCTURE OF THE VERSE

The attention in the article is paid to the alteration of the text in tune, at first sight, with initially 10-syllabled (with the division into two 5-syllables) musically-rhythmical form by the other 10-syllabled structure of the verse (with the division into 4-syllable and two 3-syllables), and also to the problems of investigation the type of the song and making the bars of folk music compositions, that arise in this case.

Key words: tune, type of the song, musically-rhythmical form, structure of the verse.

Олена Дудар

ВЕСІЛЬНІ ПІСНІ ПОДІЛЛЯ У РУКОПИСІ ЄВТИМА СІЦИНСЬКОГО

У статті аналізується рукопис весілля Є.Сіцинського, досліджуються трансформаційні процеси, що відбулися у пісенному фольклорі одного середовища (с.Мазники Деражнянського району Хмельницької області) в межах двох різночасових етнокультурних зрізів.

Ключові слова Євтим Сіцинський, весільні пісні, трансформаційні процеси.

Систематичний збір і дослідження подільського фольклору розпочався у першій половині XIX ст. і здійснювався представниками української та польської науки. Інтерес до вивчення усної народної творчості зростає у другій половині XIX ст., адже зосередження уваги на таких рисах етнічної спільності, як історія, фольклор, мова та література були єдиною цариною, в якій українці могли виразити свою національну самобутність. «Народознавча робота, – як зауважує Л.Кияновська, – стала свого роду символом підняття національної свідомості, пробудження духу нації» [11, 30].

Описи весілля на Поділлі з текстами весільних пісень упродовж XIX ст. здійснили М.Гославський, Л.Стадницька, С.Шаблевська, Б.Попівський [4], К.Войцицький [6], П.Чубинський [14], С.Людкевич [13], Верин [5], А.К. [1], З.Доленга-Ходаковський [15], С.Руданський [10]. Одним із невідомих дослідників Поділля був Євтим Сіцинський [17]. Усі вони були аматорами, тому у публікаціях та збірниках подавали лише словесні тексти або невдалі транскрипції пісень, деталізуючи опис обрядовості, особливу увагу приділяли паспортизації народномузичних творів. Попри всі недоліки їхній епістолярний спадок є цінним для етномузикологів, адже дає можливість простежити за трансформаційними процесами.

Мета статті – проаналізувати рукопис весілля Є.Сіцинського, дослідити трансформаційні процеси, що відбулися у пісенному фольклорі одного середовища (с.Мазники Деражнянського району Хмельницької області) в межах двох різночасових етнокультурних зрізів: 1879 р. та сучасних записів 2002-2003 років.

Євтим Йосипович Сіцинський – видатний український історик, дослідник Поділля, етнограф, мистецтвознавець, громадський діяч, протоієрей. Народився у 1859 р. в с. Мазники Летичівського повіту Подільської губернії (тепер Деражнянського району Хмельницької області). Навчався в Кам'янець-Подільському духовному училищі, духовній семінарії, ступінь кандидата богослов'я отримав у 1885 р. після закінчення Київської духовної академії. З 1889 р. Є.Сіцинський постійно проживав у Кам'янці-Подільському: працював священиком, викладачем технічного училища, доцентом державного українського університету.

Важливим центром народознавчого дослідження краю в середині XIX ст. стала Кам'янець-Подільська духовна семінарія [3], де навчався Є.Сіцинський. Тут діяв осередок, що займався вивченням подільського села і мав позитивний вплив на подальшу діяльність місцевих краєзнавців. «Для цієї школи, з якої почав свій шлях у науку під керівництвом М.Симашкевича Є.Сіцинський, – зазначає Л.Баженов, – характерна неослабна увага насамперед до вивчення самотності подільського села, прагнення зафіксувати, зберегти його народні віковічні традиції, звичаї, епос, що мало визначальне значення для українського національного відродження» [2, 336].

Створений в середині 60-х років XIX ст. Подільський єпархіальний комітет не обмежився лише церковною історією та археологією, а з часом перетворився на справжній науковий заклад з обширною колекцією матеріалів з історії фольклору та етнографії подільського краю. Результатом роботи дослідників і етнографів-аматорів стало нагромадження значної кількості фактичного матеріалу з питань духовної культури населення Поділля – звичаїв та обрядів родинного і календарного циклів, народної демонології та усної народної творчості. В рамках комітету активно працювало церковне історико-археологічне товариство, пропагуючи результати досліджень на сторінках часопису «Подольские Епархиальные ведомости». У так званій неофіційній частині видання друкували розвідки з історії та етнографії Поділля [9]. З 1892 р. Є.Сіцинський був редактором газети «Подольские епархиальные ведомости» (до 1906 р.), а з 1906 р. – «Православная Подолия» (до 1917 р.) та «Подолия» (до 1920). Обіймаючи посаду редактора таких поважних видань, Є.Сіцинський чи не першим знайомився із надісланими рукописами та супроводжуваними їх листами. Сам Є.Сіцинський був активним збирачем фольклору, детально фіксуючи хід обрядодійств та пісні, що супроводжували їх.

Рукописний фонд Є.Сіцинського, що у Хмельницькому обласному краєзнавчому музеї, містить матеріали весілля в селі Мазники, записані у серпні 1879 р. [12]. Вони й спонукали нас до здійснення у 2003 р. фольклорної експедиції.

Знаючи небайдуже ставлення Є.Сіцинського до питань духовної культури Поділля, М.Дорохольський надіслав йому як редакторові «Подольских Епархиальных ведомостей» етнографічний нарис «Свадебные обычаи у крестьян Ольгопольского уезда» (17.07.1903 р.). В передмові автор подає власні думки з приводу весільної обрядовості та пісенності: «В міру розповсюдження грамотності і під впливом міської культури, яка потрохи проникає в села, у нашому народі починають зникати стародавні звичаї, які, можна сказати, склали всю поезію його життя. На деякі з цих звичаїв народ починає дивитися як на пусту забаву, вдуману пращурами для розваг і поблажливо дозволяє дівчатам і бабам підтримувати їх, які не так швидко піддаються міській культурі. Але при цьому треба сказати, що народ, втрачаючи свої звичаї і не маючи можливості замінити їх чимось розумним, опановує різні міщанські навички та манери, які є карикатурною імітацією панських звичок і етикету. Але не дивлячись на це, у народному житті все ще є, так би мовити, незаймані куточки, що ревниво оберігаються нашим народом і куди ще не проникнув всезнищуючий дух міської культури. До таких недоторканих куточків, між іншим, можна віднести весілля нашого народу та, головним чином, звичаї та обряди, що супроводжують їх. Вони, за деякими винятками, ще святкуються в народі по-старому, за заповітом наших предків. ...Мені здається, що та особлива чарівність, та поезія життя, виявленням якої є весільні звичаї, і є причиною, через яку народ наш й донині зберіг і охороняє від оточуючих впливів. ...І в той час, коли наша народна пісня зникає і змінюється штучною та беззмисловою солдатською, у весіллях вона ще втрималася і зберегла усю свою чарівність...» [16, 1-2]. Цей лист міститься в рукописному фонді Є.Сіцинського Хмельницького обласного краєзнавчого музею і до певної міри пояснює шире зацікавлення цим народнопісенним жанром. Адже у листі священика М.Дорохольського акумулюються цінні зауваження щодо консервативності жанру.

Здійснивши порівняльний аналіз весілля з с.Мазники Деражнянського району у записах Є.Сіцинського (1879 р.) [17] і наших записах, датованих 2003 р., ми мали можливість простежити за трансформаційними процесами, що відбуваються у пісенному фольклорі одного середовища в межах двох різночасових етнокультурних зрізів (на жаль, аналіз відбувався лише на рівні поетичного тексту пісень і описовості ходу обрядодійств, адже Є.Сіцинський не записував нот).

«Щоб чіткіше уявити динаміку фольклорної системи, – зазначає етномузиколог С.Грица, –

здатність окремих її елементів до відродження, а інших до затухання, виділимо в ній два начала: перше (назвемо його «альфа») – гомогенне, що є субстратом стабільної інформації, своєрідною «ДНК» функціональної системи фольклору. Ця жива, рухома частина, тісно пов'язана з системою звичаїв, обрядів, є інтегральною у діяльності людини протягом віків. ...Це начало у творчості різних народів характеризується спільністю типологічних ознак» [7, 34-35]. «...Перший «альфа» усвідомлюється як «нерухомий капітал», що завжди в пам'яті людей і природно супроводжує їх у відповідних і життєвих ситуаціях. Якраз цей функціонально приурочений пласт зазнав найменших змін. Нове тут переважно виявляється у незначному варіюванні тексту, мелодії» [7, 37-38]. Відштовхуючись від сказаного С.Грицою, у цьому випадку ми здійснили порівняльний аналіз поетичних текстів весільних пісень з рукопису Є.Сіцинського та тих, що були записані нами.

Є.Сіцинським подано тексти 107 весільних пісень (з дуже ретельним описом обрядовості), нами записано 78 пісень (від гурту жінок) та 32 весільні пісні від Гацак Зінаїди Михайлівни, що в загальному сягає 110 одиниць. Інформаторка З. Гацак, талановита виконавиця пісень, яка має досить гарну пам'ять, запам'ятала народнопісенні зразки та хід обряду від своєї бабусі. Цікавим фактом є те, що бабуся довгий час виконувала хатні роботи в батька Є.Сіцинського – місцевого священика Йосипа Сіцинського (який похований у с. Мазники). Можна припустити, що 20 річний Євтим записував якщо не всю, то деяку частину пісенної інформації від неї.

Тексти 36-ти пісень виявилися майже ідентичними, за винятком деяких зразків. Сталими виявилися такі вузлові моменти весільного обряду, як звання гільця (спільними є «Із руточки дві квіточки», «В'ється гіленько гладко», «Не дружки гильце вили», «Горівки, Світлано, горівки», «За воротами тихий Дунаєць»). Обряд вінкоплетин у записах 2002-2003 років значно редукований: залишилися в пам'яті виконавиць пісні «Ой піду я до Дунаю», «Плела Світлана барвінковий віночок», «Стільця, матінко, стільця», «Чи вогонь горить, чи полум'я палає». Збережено пісні, що супроводжували весільні переходи («Матінко-голубонько», «Дайте нам горівочки»); випікання короваю (виконували в четвер, коли пекли коровай «Найстаршая коровайниця», звучали у суботу, як забирали коровай «Журилися люди», «Місяцю-рогозоньку»); під час «посаду молодої» (коли наречена сирота в обох випадках співали «А Наталін батенько перед милим Богом стоїть», «Ой уся, уся родина моя, тільки матінки й нема»); коли повертаються від шлюбу («Дякуймо попонькови», «Радуйся, матінонько»), перед ворітьми («Свату наш, свату, пустіть нас у хату»), в хаті молодої («Не пий, невістко, першого перепую»), коли сідають за стіл («Наша Мотрюня, наша»), коли обдаровують бояр, свах, дружок («Ой дайте нам міри»), коли староста виводить гостей з-за столу («Ой, старосту-дядьку», «Встаньте, буяри, встаньте»), коли виряджають молоду до молодого («Відчини, мати, лічку», «Тобі, мати, не журитися», «Слава Богу в дусі»). Сучасне мазницьке весілля розпочинається в суботу, а в записах Є.Сіцинського обряд звання гільця відбувався в хаті молодої у п'ятницю. Редуковано в сучасному весіллі обряд вінкоплетин, зокрема відсутній у ньому елемент, коли дівчата «торочать рушники» (тобто пришивають до них мережку). Також зникли елементи «передирок» між хорами свах та дружок, стисло виконується обряд обдаровування дружок «биндами» і зовсім зникає момент обдаровування свах хустками (у неділю). Мало виконували сучасні виконавиць так званих «перезв'янських пісень», пісень, які супроводжували весільні переходи тощо. На місці відсутніх пісень з'явилися інші, позаобрядові. Враховуючи консервативність наспівів-формул, властивих подільським весільним пісням, сучасні записи можуть служити для реконструкції відсутнього в силу багатьох обставин нотного матеріалу словесних текстів.

Весільний обряд, що активно побутував наприкінці XIX ст. в селі Мазники (зараз Деражнянського району Хмельницької області) добре зберігся й на початку XXI ст. Хоча свої записи Ю.Сіцинський подавав без нот, враховуючи консервативність жанру та його функціональну приуроченість, можна здійснити реконструкцію матеріалу, адже весільні пісні, як правило, мають сталі інтонаційні каркаси та ритмічні моделі. При порівняльному аналізі пісень, зафіксованих в одному середовищі в межах двох різночасових етнокультурних зрізів (1879 року та 2002-2003 років), виявлено незначне варіювання спільних текстів та редукування вузлових моментів сучасного весілля.

ЛІТЕРАТУРА:

1. А.К. Свадебные песни, записанные в Подольской губернии. – К.: Типография императорского университета Св. Владимира, 1897. – 22 с.
2. Баженов Л.В. Основні наукові школи історико-краєзнавчого вивчення Поділля у XIX-XX ст. // Поділля і Волинь у контексті історії українського національного відродження: Науковий збірник, присвячений 400-річчю від дня народження Б.Хмельницького / Ред. кол.: Баженов Л.В. (відп. ред.), Баженов С.Е., Винокур І.С. та ін. – Кам'янець-Подільський: Доля, 1995. – С.334–339.
3. Баженов Л.В. Фольклорно-етнографічне вивчення краю в Подільській духовній семінарії в сер. XIX на поч. XX ст. // Культура України і слов'янський світ: Тези доповідей та повідомлень науково-практичної конференції / Ред. кол.: Чернець В.Г. (голова), Блажевич Ю.І., Слободянюк П.Я. (наук. ред.) та ін. – Ч.1. – К., 1992. – С.96–98.
4. Болтарович З.Є. Україна в дослідженнях польських етнографів XIX ст. – К.: Наукова думка, 1976. – С. 38, 131-133.
5. Верин. «Висилля», или крестьянская свадьба в Подольской губернии, Новоушицкого уезда // ПТВ. – 1898. – №№ 18, 35, 49.
6. Весільні пісні / Упоряд., примітки М.М.Шубравської, нотний матер. упоряд. А.І.Іваницький. – К.: Наукова думка, 1982. – Кн.1. – С.17.
7. Грица С.Й. Фольклор у просторі і часі. Вибрані статті. – Тернопіль: Астон, 2000. – 228 с.
8. Дудар О.О. Музичний фольклор Хмельницького Поділля (етномузикологічний та етносоціологічний аспекти дослідження). Автореф. ... кандидата мистецтвознавства. – К., 2007.
9. Дудар О.О. Родинна та календарна обрядовість на сторінках часопису «Подольские епархиальные ведомости» // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В.Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство. – №2. – 2000. – С. 88–91.
10. Зінченко Л.П. Фольклорні джерела Степана Руданського // Духовні витоки Поділля: творці історії краю: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (9-11 вересня 1994 р.). – Хмельницький: Поділля, 1994. – Ч.1. – С.86–88.
11. Кияновська Л. Стильова еволюція галицької музичної культури XIX-XX ст. – Тернопіль: Астон, 2000. – С.30.
12. Козловська Г.П. Рукописний спадок з архіву Ю.Й.Сіцинського у фондах Хмельницького обласного краєзнавчого музею // Духовні витоки Поділля: творці історії краю: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (9-11 вересня 1994 р.). – Хмельницький: Поділля, 1994. – Ч.1. – С. 69–71.
13. Поділля. Історико-етнографічне дослідження / АртюхЛ.Ф., Балущок В.Г., Болтарович З.Є. та ін. – К.: Видавництво НКЦ «Доля», 1994.
14. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-русский край, снаряженной императорским русским географическим обществом юго-западный отдел. Материалы и исследования, собранные д. чл. П.П.Чубинским. Обряды: родины, крестины, свадьба, похороны. – Издан под наблюд. д.чл. Н.И.Костомарова, 1877. – Т.4. – XXX, 714 [2], 46 с., з нот.
15. Українські народні пісні в записах Зоріана Доленги-Ходаковського (з Галичини, Волині, Поділля, Придніпрянщини і Полісся) / Упоряд., текстол. інтерпретація і коментар О.І.Дея. Атрибуція автографів та передмова Л.А.Малаш і О.І.Дея. – К.: Наукова думка, 1974. – 784 с.
16. ХОКМ. – Кв.21774, ДК 5296.
17. ХОКМ. – Кв.21770, ДК 5301.

Olena Dudar

PODILLYA MARRIAGE SONGS MANUSCRIPT BY YEVTYM SITSINSKYI

The article analyses the marriage script by Yevtym Sitsynskyi and makes research on transformational processes, which took place in folk songs medium (Maznyky village Derazhnyia district Khmelnytskyi region) within the framework of two different ethnic cultural ages.

Key words: Yevtym Sitsynskyi, marriage songs, transformational processes.